

KATEGORİK TASIM YASALARI

Kategorik tasımlar, kategorik önermelerden kurulu iki öncüle dayalı çıkarımlardır. Herhangi bir tasımın sonucunu S-P biçiminde gösteriyoruz. “_” çizgisi ‘a’, ‘e’, ‘i’, ‘o’ sembollerinden herhangi birinin yerini tutmaktadır. ‘S’ sonucun öznesinin ‘P’ sonucun yüklemine yerini tutmaktadır. Sonucun öznesi durumundaki terime “küçük terim”, yüklemi durumunda olan terime de “büyük terim” denir. Öncüllerden biri küçük terimi, öbürü de büyük terimi içine alır. Küçük terimi içine alan öncüle “küçük öncül”, büyük terimi içine alan terime “büyük terim” denir. Büyük öncülle küçük öncülün ortak terimleri de vardır. Bu ortak terime “orta terim” denir ve M harfi ile gösterilir. Böylece büyük öncülün ‘P’ ile ‘M’den, küçük öncülün ‘S’ ile ‘M’den kurulu olduğunu söyleyebiliriz. ‘S’, ‘P’, ‘M’den oluşan çıkarım kalıbına “tasım kalıbı” ya da “tasım biçimi” denir. Tasım kalıpları dört öbeğe ayrılır:

M – P	P – M	M – P	P – M
S – M	S – M	M – S	M – S
-----	-----	-----	-----
S – P	S – P	S – P	S – P
(Şekil I)	(Şekil II)	(Şekil III)	(Şekil IV)

Yukarıda da belirtildiği gibi “_” ile temsil edilen boşluk ‘a’, ‘e’, ‘i’, ‘o’ harfleriyle doldurulmalıdır. Dört nesnenin üçer üçer tekrarlı birleşimlerinin sayısı $4 \times 4 \times 4 = 64$ olduğuna göre, her tasım biçiminin 64 tane ayrı biçimi olduğunu görürüz. 4 tane tasım biçimi olduğuna göre de bütün tasım biçimlerinin sayısının $4 \times 64 = 256$ olduğu sonucuna varırız. Olanaklı olan 256 tasım biçimi arasından 24 tanesinin geçerli olduğu, diğerlerinin ise geçersiz olduğu gösterilmiştir. Geçerli olan 24 tasım biçimi şunlardır:

Şekil I: AAA, AAİ, EAE, EAO, Aİİ, EİO

Şekil II: EAE, EAO, AEE, AEO, EİO, AOO

Şekil III: AAİ, İAİ, Aİİ, EAO, OAO, EİO

Şekil IV: AAİ, AEE, AEO, İAİ, EAO, EİO

Yukarıdaki tasım biçimleri şu şekilde adlandırılır:

Şekil I: BARBARA, BARBARİ, CELARENT, CELARONT, DARİİ, FERİO

Şekil II: CESARE, CESARO, CAMESTRES, CAMESTROP, FESTİMO, BAROCO

Şekil III: DARAPTİ, DİSAMİS, DATİSİ, FELAPTON, BOCARDO, FERİSON

Şekil IV: BRAMANTİP, CAMENES, CAMENOP, DİMARİS, FESAPO, FRESİSON

Örnekler:

Şekil I: (BARBARA)

Bütün dörtgenler çokgendir.

Bütün kareler dörtgendir.

O halde bütün kareler çokgendir.

Şekil II: (CESARE)

Hiçbir üçgen dörtgen değildir.

Bütün kareler dörtgendir.

Hiçbir kare üçgen değildir.

Şekil III: (DARAPTİ)

Bütün kareler dörtgendir.

Bütün kareler çokgendir.

Bazı çokgenler dörtgendir.

Şekil IV: (BRAMANTİP)

Bütün kareler dörtgendir.

Bütün dörtgenler çokgendir.

Bazı çokgenler karedir.